

NØKKELBEGREPER | PROFESJONALITET, AKTIVITET, DELTAGELSE, NÆRHET, Å VÆRE I LAG MED

Kate Mevik,
1. lektor, Høgskolen
i Bodø
kate.mevik@hibo.no**Rune Mathisen,**
høgskolelektor,
Høgskolen i Bodø
rune.mathisen@
hibo.no**Kjartan Paulsen,**
prosjektleder,
Brønnøy kommune
kjartan.paulsen@
bronnøy.
kommune.no**Bitten Pigato,**
sosialleder, Brønnøy
kommune
bitten.pigato@
bronnøy.
kommune.no**Marit Tveraabak,**
høgskolelektor, Høgskolen i Bodø
marit.tveraabak@hibo.no

I lag med ungdommer

Profesjonell og nær – i praktisk sosialt arbeid og forskning

Artikkelen viser hvordan bruk av ulike aktiviteter i praktisk sosialt arbeid og i forskning kan skape nærhet og fellesskap mellom profesjonelle og ei gruppe utsatt ungdom. Nærhet oppstår når vi, i våre ulike roller, våger å vise oss fram, sette oss selv på spill, og å gi slipp på noe av kontrollen som ligger i den profesjonelle rollen. I jakten på virksomme arbeidsmåter i arbeid med utsatt ungdom er *det å være i lag med kjernen* i samarbeidet vi har utviklet sammen med ungdommene. I artikkelen løfter vi fram noen av de mulighetene som ligger i å være «menneskelig profesjonell», samtidig som vi reflekterer rundt utfordringer dette nære samværet kan medføre for de profesjonelle. Artikkelen er skrevet av forskere og fagfolk i fellesskap.

Prosjektet *Ungdom i svevet* er et samarbeid mellom Fylkesmannen i Nordland, ni kommuner i samme fylke og Høgskolen i Bodø. Ryggmargen i prosjektet er 15 ulike kommuneprojekt som har til felles at de fokuserer på å hjelpe ungdom i alderen 15-25 år, som har dropet ut, eller er på drift bort fra skole, jobb, ordinære fritidstilbud, lokalmiljø, familie og/eller venner. Ungdommenes bakgrunn er ofte preget av omsorgssvikt, fattigdom, sviktende skolegang og sosiale problemer.

De fleste prosjektene inneholder aktiviteter der ungdom får oppleve mestring og læring i nye situasjoner. Dette kan eksempelvis være gjennom arbeid med musikk, drama, fysisk aktivitet, deltagelse i ulike frivillige organisasjoner, bo- og arbeidstrening. Det er vanskelig å stadfeste et eksakt antall ungdommer som deltar, fordi noen prosjekt involverer avgrensa grupper på 5-10 ungdommer, mens andre favner større ungdomsmiljø. Prosjektperioden strekker seg fra 2007-2010¹.

Forfatterne av artikkelen er tre forskere/lærere ved

Høgskolen i Bodø og to fagfolk, en sosialleder og en ungdomsarbeider, fra ett av de 15 kommuneprosjektene; Ny Kurs. I denne artikkelen vil vi drøfte ulike former for profesjonell virksomhet og forskning basert på nærhet og fellesskap mellom ungdommer, fagfolk og forskere. Vi vil vise hvilke muligheter nærhet og fellesskap kan gi alle involverte aktører, samt hvilke utfordringer nærhet og fellesskap med ungdom i en marginal livssituasjon kan medføre for fagfolk og for forskere.

Ny Kurs

Vi vil først redegjøre for bakgrunnen til prosjektet Ny Kurs og fagfolkenes og forskernes inntreden i prosjektet.

Kommunens sosialtjeneste hadde i lang tid slitt med å komme i dialog med en gruppe ungdommer som var «parkert» på sida av samfunnet i forhold til skole, arbeid og fritidssysler. Ungdommenes hverdag var i stor grad preget av rus, noe kriminalitet og dager de selv opplevde som lite meningsfulle. Sosialtjenesten ville gjerne motivere og hjelpe dem til å mestre sine liv på bedre måter. Etter flere forsøk på å etablere kontakt uten å lykkes, inviterte sosialleder en av ungdommene til en samtale der hun åpent fortalte at hun og hennes kolleger var rådvile, og uten flere ideer på hvordan de kunne være til støtte for ham og de andre ungdommene i gruppa. De trengte hans hjelp for å komme videre.

Dette ble et vendepunkt. Den samme ungdommen fortalte senere i prosjektperioden at han syntes synd på sosiallederen, og fikk lyst til å hjelpe henne. Han var allerede i dette første samarbeidsmøte imidlertid tydelig på ett punkt; at endringsarbeid måtte bygge på at de skulle ha det «artig» og gjøre «artige aktiviteter» sammen. Sosialleders invitasjon til medvirkning utløste et krav fra ungdommen om at det skulle inneholde *artige aktiviteter*, et krav som ble møtt og tatt på alvor. Dette ble starten på prosjektet *Ny Kurs* der seks ungdommer i 20-årene har arbeidet med å finne fotfeste og aktivt velge en kurs for livet sitt med utgangspunkt i egne ønsker og drømmer.

Sosialtjenesten mente et tett samarbeid mellom tjenestene var en forutsetning for å kunne samarbeide med ungdommene om utvikling av deres fysiske, men-

tale, sosiale og åndelige behov. Det førte til at fagfolk fra psykiatritjeneste, fysioterapitjeneste, kulturretat, ungdomstjeneste, sosialkontor og politi deltok i ulike aktiviteter gjennom prosjektperioden².

Forskerne har sin arbeidsplass ved Høgskolen i Bodø. Deres rolle er å bidra til kunnskapsutvikling gjennom å dokumentere og formidle kunnskap om virkelige tilnæringsmåter, metoder og samarbeidsformer overfor ungdom i risikozonen. Dette skal først og fremst skje gjennom å forske *på* og sammen *med* de ulike aktørene i prosjektet *Ungdom i svevet*. Deltagerne i de enkelte kommuneprosjektene og forskerne har hatt jevnlig kontakt gjennom hele prosjektperioden, noe som har bidratt til kjennskap til og fellesskap mellom og innad i disse to gruppene. Dette har muliggjort et tett og kreativt samarbeid, noe denne artikkelen er et uttrykk for. Forfatterens inngang til arbeidet med ungdomsgruppa i *Ny Kurs* og i sin tur artikkelskrivingen, hviler videre på en felles forståelse av de mulighetene som ligger i å bruke aktiviteter både i praktisk sosialt arbeid og som forskningsmetodikk.

Vi legger til grunn en felles oppfatning om at læring og kunnskapsutvikling finner sted både i praksis og forskning, og i et aktivt samarbeid mellom disse. Det skal allikevel ikke underslås at skrivesamarbeidet har vært utfordrende. Forskerne må forholde seg til vitenskapelige krav og forventninger fra akademia. Fagfolkene har sine organisatoriske rammer, der blant annet mangel på tid i en travel arbeidshverdag begrenser mulighetene for samme delaktighet i skriveprosessen. Nordstoga (2009) viser til lignende erfaringer rundt arbeidsfordelingen mellom praktikere og forskere i arbeidet med en artikkel fra et fellesprosjekt. Vi har til tross for disse utfordringene, erfart en inspirerende og lærerik prosess i det å skrive fram erfaringer og tanker, samt å finne en form som både kan tilfredsstille akademiske krav og gi mening og nytte for praktikere, så vel som for forskere.

Ungdommenes stemmer høres ikke tydelig i denne artikkelen. Ikke fordi deres stemmer ikke er viktige, men fordi artikkelens fokus er hvilke muligheter og utfordringer profesjonelle aktører står overfor når ungdommer inviteres inn i et fellesskap som verken

fagfolk, forskere eller ungdommene har mye erfaring med. *Ungdommenes* fortellinger vil imidlertid komme fram i andre artikler fra prosjektet.

De to fagfolkene vil innledningsvis dele noen erfaringer de gjorde på to overnattingsturer sammen med ungdommene. Forskerne beskriver deretter den forskningsmessige tilnærmingen der ulike aktiviteter ble valgt som design for forskningen i prosjektet. Dette danner grunnlag for siste del av artikkelen der vi i fellesskap diskuterer hvilke muligheter og utfordringer det innebærer å være profesjonell og nær i møte med utsatt ungdom. Sosialarbeideren i det første eksemplet forteller om sin opplevelse i jegform.

Turen som skapte en forskjell

Vi valgte, i samråd med ungdommene, å dra på overnattingstur sammen med dem. Vi ønsket å flytte oss ut av kontorlokalitetene og møte ungdommene på en felles arena. Det selv å skulle delta i de aktivitetene som vi tilbyr ungdommene, stiller andre krav til engasjement og tilstedeværelse enn dersom vi skulle være tilskuere til de samme aktivitetene. Vi opplevde å bli utfordret både i forhold til vanlige rutiner og metoder, til våre profesjonelle identiteter, våre personlige grenser, samt til egne holdninger og verdier. Samtidig er det kanskje nettopp disse nære måtene å møte ungdommene på, som samlet skapte en forskjellig relasjon, det Bateson (2000) beskriver som en «forskjell som gjør en forskjell». Ved å delta og ikke bare tilrettelegge for aktiviteter, viste vi fram andre sider ved oss selv i utøvelsen av vår yrkesrolle.

På den første overnattingsturen med ungdomsgruppa på seks ble det rigga opp utstyr for å rappellere ned en fjellvegg. Ungdommene skulle få utfordre og tøye grensene sine og oppleve seiersrus ved å mestre nye ting. Veggen var 18 meter høy og gikk bratt ned i havet, der vi skulle lande i en liten robåt. Noen av ungdommene var tøffe og gledet seg til å hive seg utfor. Andre var mer reserverte og visste ikke om de skulle tørre. Som sosialarbeider med liten erfaring i friluftsliv, sto jeg selv overfor en utfordring. Jeg opplevde ikke å ha spesielt gode forutsetninger for å delta, men jeg ble sterkt utfordra av ungdommene til å prøve meg, jeg

også. Jeg følte at jeg ikke hadde noe valg hvis jeg ville framstå som troverdig når det gjaldt å oppmuntre ungdommene til å utfordre sine grenser, med mindre jeg vågde det samme selv.

Jeg ga meg elementene i vold, og fikk oppleve mestring og gledesrus på linje med det ungdommene ga uttrykk for. Ikke bare var det en uvant følelse å gi fra seg kontrollen og våge å miste fotfestet for et øyeblikk. I tillegg følte det merkelig å henge langt oppe i en fjellvegg mens en av ungdommene holdt i tauet nede i båten og var min sikring hvis noe skulle gå galt. Jeg er vant med at ungdommene til tider legger sine liv i mine hender, og at de forventes å stole på meg. Den nå omsnudde situasjonen, der jeg skulle legge mitt liv i deres hender, fikk fram mange tanker. Fra å være den som forventes å være den kompetente og pålitelige, måtte jeg nå anse den andre; «klienten», som kompetent og pålitelig. Ikke bare til å håndtere sitt eget liv, men faktisk også til å være min sikkerhet. I den konkrete situasjonen hadde jeg ingen betenkeligheter med å gi «klienten» denne tilliten og makten. Jeg visste hun ville være tilliten min verdig.

I ettertid har jeg ofte tenkt på denne episoden når jeg skal beskrive den spesielle relasjonen vi klarte å oppnå med ungdommene i året vi jobba med *Ny Kurs*. Vi antar det ga ungdommene en følelse av likeverd og medmenneskelighet at vi profesjonelle utleverte oss og viste fram vår sårbarhet i gjentatte situasjoner. Det ga oss fagfolk et annet grunnlag for å oppnå tillit, troverdighet og påvirkningskraft i det sosiale endringsarbeidet som var målet med turen og prosjektet for øvrig.

Hva er meningen med livet?

En annen episode som ble et vendepunkt var en filosofisk samtale om meningen med livet. Rundt et bord på en hyttetur en høstkveld, ville ungdommene i *Ny Kurs*, en sosionom, en førskolelærer, en fysioterapeut, en lærer og en ungdomsarbeider forsøke å svare på hva de mente var meningen med livet. Fagfolkene brukte det som beskrives som en *filosofisamtale* som arbeidsform. Filosofisamtalen slik Børresen og Malmhøster (2006) beskriver den, har til hensikt å ta menneskers søken etter mening og svar på alvor. Samtalene skal også bidra

til at en blir bedre kjent med seg selv og hva en står for, samt bli mer bevisst hvilke verdier og prioriteringer en ønsker å leve etter.

Hensikten er at denne innsikten i sin tur vil kunne utvikle den enkeltes handlingskompetanse. Formen og reglene i samtalen er ment å gi deltagerne motstand slik at de blir presset til å kaste seg ut på dypt vann. «Den ubehagelige stillheten» som kan oppstå når mennesker strever med å formulere sine tanker, må få rom i samtalen. Vi skal presses og kjenne på det som er vanskelig for slik å oppnå en større innsikt, enten vi er ungdommer eller profesjonelle. Alle kan altså delta i en filosofisk samtale, men alle kan ikke lede den. Den som leder samtalen må ha erfaring med å delta i slike samtaler, kjenne til strukturen i samtalen og hvilke regler som bidrar til at det blir en filosofisk samtale, og ikke bare en hvilken som helst diskusjon. Lederen skal fungere som en tilrettelegger og styre samtalen på en strukturert måte. Deltagerne skal selv drive samtalen framover gjennom å bygge på hverandres ideer og undersøke dem på en filosofisk måte.

Da en av deltakerne strevde en stund før han kom fram til et svar, ga en annen uttrykk for at dette kanskje ble så vanskelig for kameraten at han måtte slippe å svare. Å gå videre uten å la ham som denne gangen trengte tid til å få fram sitt svar, ville vært å nedvurdere ham og frata ham muligheten til å tenke selv.

Svaret fra han som trengte litt tid kom, og ble formulert i setningen «Det må jo være for å holde hjula i gang og ha det bra!» Forsiktig fnising fra andre var den dominerende reaksjonen han fikk. I den videre to timer lange filosofiske samtalen kom det fram flere forslag og lengre utredninger om hva meningen med livet er. Det endte med en foreløpig enighet i gruppa om at det handlet mye om nettopp det som deltakeren ovenfor hadde uttrykt. Det handler om å holde hjula i gang og ha det bra.

En av ungdommene som deltok i samtalen var nylig blitt fratatt førerkortet på grunn av utforkjøring i ruset tilstand. Hun fokuserte på «tysting» som årsak til at hun var uten lappen, ikke hennes egne handlinger. Hun mente det var dårlig gjort at noen hadde tystet på henne. Dette ble hun utfordret på. På spørsmål om hvem som hadde ansvaret for at hun hadde mistet

lappen svarte hun: *De som tystet selvfølgelig.* Hvem har ansvaret for å følge trafikkreglene? *Jeg.* Fulgte du trafikkreglene? *Nei.* Hvem har da ansvaret? *Jeg, men det var dårlig gjort likevel.*

Dette er ikke en uvanlig reaksjon. I diskusjoner med ungdommene i prosjektet har vi erfaring med at de overfører skyld og ansvar til andre. De kan over tid ha valgt bort ansvar og plikt som en del av sine liv, og i det de blir stilt til ansvar for ting de gjør, føler de seg urettferdig behandlet. Å ta ansvar for egne valg og handlinger er noe de forsøker å unngå. Dette har de klart i stor grad, men lovens utøvere henter dem inn med jevne mellomrom. Å ta ansvar og oppfylle sine plikter er en ferdighet de trenger trening i for å mestre.

Filosofen Arne Næss var opptatt av at spesielt unge mennesker tenker for sent på hva som er viktig å prioritere i livet (2005). Han hevdet at det er viktig at også unge har et gjennomtenkt syn på hvilke verdier de ønsker å leve etter. Dette er tanker som også preger *Ny Kurs*, og vi har erfart at filosofisamtalene har gitt en fruktbar tilnærming i endringsarbeidet med ungdommene.

Ungdommene blir gjennom samtalene konfrontert med sine holdninger og verdier og de må reflektere over de påstander og begrunnelser de har for å understøtte disse. Vi erfarte at samtalen satte i gang tankeprosesser der de relaterer temaet til situasjoner de selv har opplevd. Vi ønsker at den filosofiske samtalen skal gi ungdommene mulighet til å reflektere over sine verdier og prioriteringer i livet. Å utvikle bevissthet på disse områdene, vil kunne bedre deres handlingskompetanse i forhold til vurderinger og valg i viktige situasjoner. Også vi profesjonelle erfarte at filosofikøktene i lag med ungdommene ga oss andre perspektiver og dypere forståelse for både egne og andres valg og valgmuligheter. Slik gir den filosofiske samtalen også en arena der vi møtes som likeverdige. Ingen har bedre eller riktigere svar enn andre. Andre temaer på filosofikøktene gjennom prosjektåret har vært forholdet mellom sannhet og løgn, mellom ansvar og plikt og hva vi forstår med respekt.

Forskernes arbeid

Forskernes ønske var å involvere ungdommene i forskningen «på» dem. Ettersom tematikken er knytta til ungdom og deres valg for kurs i livet sitt, var det naturlig å velge en forskningsmetode som vektlegger deltagelse og nærhet mellom forsker og informant. En mulighet ville være å velge tradisjonelle kvalitative intervjuer, men denne tilnærmingen anså vi som for begrenset da den kun fanger den verbale samtalen. Ungdommer i marginaliserte livssituasjoner har blanda erfaringer med å måtte svare på spørsmål fra voksne. Vi fryktet at nok en spørrende samtale ville gi ungdommene begrenset mulighet til å formidle seg, noe som igjen ville gi forskerne lite nyttige svar.

Ungdom i svevet har som en av sine bærende ideer at ungdommene gjennom deltagelse i de ulike prosjektene skal bli bedre rustet til å møte livets utfordringer og få økt handlingskompetanse til å kjempe for sosiale og materielle rettigheter. Dette er også en framgangsmåte som samsvarer med et sentralt mål i deltagerbasert forskning (Starrin 2007, Seim og Slettebø 2007, Follesø 2007). Et viktig mål var å bidra til å sette i gang forandringsprosesser, parallelt med å utvikle kunnskap. (Sagatun 2009). Vi ønsket en forskningsprosess som både var deltagende og handlingsorientert.

En annen begrunnelse for valg av denne tilnærmingen er at lovverk og nyere teori framhever barn og unges rett til, og behov for, å delta i diskusjoner og beslutninger som angår deres liv og framtid (Høstmælingen, Kjørholt, Sandberg 2008, Barnekonvensjonen, Lov om barneverntjenester). Barn og unge mennesker er, som voksne, meningsskapende aktører og aktivt deltagende i konstruksjonen av egne sosiale liv (James & Prout 1997, Jenks 1996, Sommer 2003). Vi har tatt utgangspunkt i en definisjon av deltagelse som omfatter å ta del i noe, der dette «noe» ikke hadde blitt helt slik uten min deltagelse (Tjelflat og Ulstein 2008). Enhver handling og enhver deltagelse, skaper en bevegelse eller en endring (Payne 1997 i Sagatun 2009).

Forskerne søkte derfor alternative forskningstilnæringer med fokus på aktiviteter og lek. De gode erfaringene til fagfolkene i Ny Kurs med å bruke aktiviteter i arbeidet med ungdommene, ble også en

inspirasjonskilde for å velge aktiviteter som metode i datainnsamlingen. Vi ønsket også å bruke en dialog med *undring* som utgangspunkt og bærende element (Løvlie Schiebby 2004). Direkte spørsmål til ungdom om hvordan de har det, vil ifølge Løvlie Schiebby invitere til konvensjonelle svar som «jeg har det bra». Ofte vet ikke ungdom hvordan de har det eller hva de mener om ting de blir bedt om gi svar på. De trenger da å få være i undringen, og få tid til å tenke gjennom hva mer som *muligens* kan ligge dem på hjertet. Samtaler med tid til undring har slik klare paralleller til den filosofiske samtalen. Her er vi også ved kjernen i de mulighetene som aktivitet og lek gir; at tanker og erfaringer stimuleres kreativt og således åpner for flere erkjennelser og nyanser om eget liv.

Denne metodologiske tilnærmingen ligner antropologisk feltforskning (Whyte 1991, Denzin og Lincoln 2003).

Aktiviteter som forskningsmetodikk

Aktiviteter og lek rommer mye. Det handler om å gjøre ting sammen, være i bevegelse, og ord blir således bare en av flere uttryksmåter. Lek er gjenkjennelig for de aller fleste av oss, og vi erfarer at den får fram latter, glede, bevegelse og andre måter å vise seg fram på, både for oss selv og for hverandre. Leken kan ta mange former og kan bidra til å utvide både barn og voksnes tanke- og handlingsrepertoar (Hauger m.fl. 2008). Lek gir mulighet for ungdommene til å bli aktive og synlige deltagere.

Selv om leken som samværsform avtar på veien mot voksenlivet, er både ungdommer og mange voksne lette å få med dersom de inviteres tilbake til lekens verden. Så også med oss forskere. Det lar seg ikke gjøre å invitere andre til lek der du selv står utenfor, for lekens vesen er nettopp at vi er sammen i den. Dønnestad og Sanner (2001) beskriver hvordan isbrytere, som for eksempel miming, løser opp stemningen raskere og bedre enn ord og forsikringer kan.

Vi ønsket å være til stede som medmennesker i en forskerrolle. Vi tror at bevisstheten om at vi først og fremst er medmennesker kan skape et bedre grunnlag for et troverdig og avslappet samvær, noe som er

en viktig forutsetning for å dele personlige tanker og erfaringer med hverandre.

Forskernes møte med ungdommene var derfor bare minutter gamle, før vi inviterte til felles lek. Etter noen runder med lattermild oppvarming der vi alle deltok, fikk ungdommene utdelt digitale kameraer og tre spørsmål de skulle «løse» gjennom å fotografere. Vi spurte: *Hva er bra for dere i lokalsamfunnet? Hva er dårlig for dere i lokalsamfunnet? Hva skaper avstand?* Særlig det siste spørsmålet vakte litt undring og hodebry, men ungdommene ga også uttrykk for at dette var en utfordring de likte. Noe av det spesielle med film eller foto er at man filmer i to retninger, både ut i verden og inn mot seg selv (Staunæs 2001). Dette skjedde også i disse ungdommenes fotoarbeid. Bildene viste ulike sider ved lokalsamfunnet sett gjennom deres linser, og dermed hvorfor disse sidene var betydningsfulle – på godt og vondt – for den enkelte ungdom.

Ungdommene arbeidet parvis både med valg av motiv og fotografering, samt i etterarbeidet der de valgte ut bilder som skulle med på en felles papircollage. Forskernes oppgave var å printe ut bilder og å være interessert til stede underveis i arbeidet. Først når collagen var ferdig, slo vi på lydbandet og ba ungdommene fortelle og begrunne de valgene de hadde gjort underveis i alle stadier av arbeidet. Dermed la de selv i stor grad premisser for hvilke fortellinger som var viktige for dem å fortelle. Denne strukturen ga ungdommene, slik vi ser det, et større rom for at deres tanker og undringer kunne formuleres fritt, enn om forskerne hadde stilt spørsmål underveis i arbeidsprosessen deres.

Den andre hovedaktiviteten i datainnsamlingen var ungdommenes refleksjon over spørsmålet: *Hva er viktig for meg for å ha en god hverdag?* Hver ungdom skrev tre ting/områder på lapper, og presenterte deretter disse for hverandre. Lappene ble så satt på et stort ark med en sirkel delt inn i like mange felt som det var ungdommer. Hver ungdom klistret opp lappene sine og fortalte hva de hadde valgt å skrive. Neste steg besto i å sortere hvilke av lappene som var mest betydningsfulle for dem. Aktiviteten ga den enkelte ro og mulighet til å tenke gjennom hva de selv opplever som viktig. I samtaler der alle åpent inviteres til å dele tanker uten en

forutgående prosess med tid til egenrefleksjon, snakker den som vanligvis snakker også i denne sammenhengen. De som vanligvis ikke snakker, forblir tause. Denne tausheten unngikk vi ved å gå frem som vi gjorde. Alle ble aktive, alle deltok.

I løpet av forskningsperioden, som strakk seg over et halvt år, ble ungdommene også invitert til å lage en film. Ideen kom som et resultat av en sterk felles filminteresse i ungdomsgruppa. Forskerne overlot til ungdommene å velge innhold og form på filmen. De valgte da å lage en film der de selv intervjuet alle fagfolkene om deres erfaringer og opplevelser med å delta i *Ny Kurs*. Ungdommene spurte hvordan disse hadde opplevd å være sammen med dem. Nærheten og fellesskapet som vokste fram mellom fagfolkene og ungdommene i løpet av prosjektåret, kan ha lagt grunnlaget for det fokuset ungdommene valgte for denne filmen.

Filmaktiviteten er et eksempel på deltagerbasert forskning, der ungdommene aktivt bidrar til å legge premissene for forskningsprosess og forskningsfunn. I filmen stiller ungdommene spørsmål og får fram svar som fagfolkene og forskerne ikke kunne fått fram, noe som også inkluderer ungdommene som aktive deltagere og likemenn i prosjektet. Gjennom filmproduksjonen kan vi også forstå at ungdommene så å si produserte selvrespekt. En forutsetning for å kjenne selvrespekt ligger i å mestre noe, samt å ha kompetanse på områder som også andre kan ha nytte av. Selvrespekt er en nødvendig betingelse for å ta i mot respekt fra andre mennesker (Sennett 2003). Gjennom arbeidet med filmen fikk ungdommene en kompetanse som ble verdsatt av andre.

Profesjonell og nær

Både i det praktiske arbeidet og i forskningsarbeidet inviterte vi ungdommene til å være *i lag med* oss. Med *å være i lag med* mener vi i denne sammenhengen å vise oss fram, sette oss selv på spill, gi slipp på noe av kontrollen, for slik å gi åpning og rom for at ungdommene skal kunne formidle sine ønsker og behov i sin søken etter en ny kurs i livet sitt. For oss har det *å være i lag med* utvidet vår oppfatning av hva det vil si å ha en profesjonell innstilling i arbeidet med mennesker.

Andre har også drøftet at det ikke er noen motsetning mellom å være profesjonell og samtidig være personlig i samhandling med brukere. Sosiologen Skau skriver i sin bok «Gode fagfolk vokser»:

«Å være profesjonell innebærer flere ting: å være i stand til å nyttegjøre seg en bestemt teoretisk kunnskap og vise yrkesspesifikke ferdigheter i møtet med andre, å være *person* i møtet med andre, og dermed gi dem anledning til det samme, og å kunne sette hensynet til andre i fokus» (Skau 2005:45).

I tillegg til å inneha den formelle teoretiske kompetansen, beskrives *relasjonen* som det viktigste verktøyet og det bærende elementet i profesjonelt arbeid med mennesker (Sagatun 2009, Røkenes og Hansen 2006, Skau 2005). Strømfors (2006) skriver om *profesjonelle personligheter*, at det er «Sosialarbeiderens evne til å framstå som «menneskelig profesjonell» som er avgjørende» (2006:170). Når brukerne skal vurdere hva som er viktigst ved den hjelpen de mottar, er det ofte kvaliteter ved den enkelte sosialarbeider som vektlegges (Uggerhøj, 1996). Å være menneskelig profesjonell innebærer å vise ekte engasjement og entusiasme, skape en avslappet atmosfære, vise ærlighet og å «by på seg selv».

Furuholmen & Schanke Andresen (2003) legger også stor vekt på nærheten mellom profesjonelle og brukere i kontakten dem i mellom:

«Tilstedeværelse i relasjonen er den egentlige nærende kvalitet vi kan gi i et samvær...dette betyr at vi må la oss berøre som personer, at vi må tore å bruke oss som medmennesker slik at vi også kan berøre den andre. Uten denne berøringen vil personer vi møter og deres verden, forbli det samme» (2003:234).

Profesjonalitet, slik det her beskrives, gir en meningsfull og utviklende ramme for både fagfolkene og forskere i møte med ungdommer i marginaliserte livssituasjoner. I våre møter med ungdommene ønsket vi å tilstrebe det Bjørkvold (2007) beskriver som en *musisk samhandling*. Selv om Bjørkvold tar utgangspunkt i musikk, viser han at det å være musisk er knyttet til alle former for aktivitet. Vi er musiske når vi er aktivt engasjert i situasjoner som skapes sammen, og der det oppstår «syngende øyeblikk». Bjørkvold er opptatt

av «øyeblikket», dette tidsintervallet der det skjer noe mellom mennesker (Bjørkvold 1998, 2007). Slike øyeblikk kan oppstå på forskjellige måter og på forskjellige arenaer; i et møte med en person, når en hører musikk, bestiger et fjell, overnatter i en snøhule eller lager en god middag. Disse øyeblikkene kan gi oss opplevelser vi ikke lett glemmer. De skaper nye og gode relasjoner eller får oss til å «våkne». Hele samfunnet blir fattigere når vi mister syngende øyeblikk, hevder Bjørkvold videre. Vi skal derfor ikke bare være oppmerksomme på våre egne syngende øyeblikk, men også på andres. I filmen *Når øyeblikket synger – med Afrika som speil* gir han eksempler på hvordan mange afrikanere har klart å beholde øyeblikk som synger, mens europeere derimot gradvis ser ut til å organisere seg vekk fra øyeblikkene og slutter å «se» etter dem. Dermed fryses vi langsomt fast i våre egne liv, selv om vi i fysiologisk forstand lever (Bjørkvold 2007). Møtet der sosialleder ber den ene ungdommen om hjelp til å finne andre mulige veier i arbeidet sitt, starten på *Ny Kurs*, kan forstås som nettopp et syngende øyeblikk. Likeså den uvante situasjonen den samme sosialarbeideren opplevde på vei ned i tau fra et fjell til båten hvor en ungdom sikret henne på en trygg og ansvarlig måte.

I sosialt arbeid er empati en forutsetning for gode møter mellom fagfolk og klienter. I forskningsarbeid er det mindre vanlig å vise til empati som grunnleggende og viktig for at relasjonen mellom forsker og informant skal oppleves som ekte og utviklende. Vi vil argumentere for at dette er en ferdighet som også forskere bør bestrebe seg på, spesielt i forskningsmøter med ungdommer, men også med mennesker generelt. Kinge (2006) poengterer at fagfolks forståelse bare er brukbar, nyttig og til hjelp dersom denne kan formidles til den andre slik at hun/han kan utvide sin forståelse av seg selv og bli bedre i stand til å gjøre valg som er meningsfulle og viktige for dem selv (se også Nerdrum 1992 og Holm 2001). Vi mener dette også er viktige hensyn ved deltagerorientert forskning med ungdom, og er en begrunnelse for valg av aktiviteter som forskningsmetodikk i *Ny Kurs*.

Å forske på mennesker og menneskers samhandling fordrer at forskeren alltid stiller spørsmål som fremmer

tet har hatt tradisjon for at han «ordner opp» selv med personer som gjør livet vanskelig for ham. Det har ofte resultert i at han skaper enda flere vansker for seg selv. Nå velger han en annen strategi. Samværet med politiet gjennom flere felles aktiviteter gjør blant annet at han nå stoler på at politietaten som helhet også er til for å ivareta ham når han trenger det. Slik har troverdige fagfolk også gitt troverdighet til en hel etat.

Denne åpenheten er imidlertid ikke alltid til stede. Alle mennesker har, slik Løgstrup (1975) beskriver dette, en urørlighetssone – en åndelig bluferdighet – som må respekteres for å unngå å krenke den andre. Dette kan være en utfordring i de tilfeller en ungdom ikke ønsker å dele private erfaringer, og særlig vanskelig er dette i situasjoner der den profesjonelle mener den informasjonen som ikke vil deles er viktig å få tilgang til. Fagfolkene har reflektert omkring dette temaet, men uten å invitere ungdommene direkte inn i disse refleksjonene. I ettertid tenker vi at det å invitere ungdom til dialog omkring dette følsomme temaet er viktig og nødvendig. Det kan redusere faren for å krenke ungdom i sårbare situasjoner. Relevante spørsmål å diskutere vil kunne være: Hvor går den enkelte ungdoms grenser? Når og med hvem vil de dele erfaringer fra sine liv? Hva ønsker de fra det mennesket de utleverer seg selv til?

Avsluttende betraktninger

Valg av aktiviteter i det praktiske arbeidet og i forskningen i prosjektet *Ny Kurs* ble styrt av forventninger om å kunne utløse «noe annet» i og mellom ungdommene, samt mellom dem og oss; fagfolk så vel som forskere. For å finne dette «noe» måtte vi begi oss ut i ukjent terreng, gi fra oss noe kontroll og vise egen sårbarhet. Ved å møte ungdommenes opplevelsestørst og ta aktiviteter i bruk som virkemiddel for å knytte bånd og for å få tilgang på nye erfaringer, skapte vi sammen noen «synkende øyeblikk» (Bjørkvold 2007). Ved å gi ungdommene tilbud om «artige» aktiviteter så vi at dette skapte en tørst i ungdommene etter mer. En av dem uttalte etter å ha vært med i prosjektet i ett år, at «nå har jeg fått det så bra, at jeg vil ha det enda bedre!»

Ungdommenes motivasjon for å delta i prosjektet var knytta til nettopp ønsket om «artige» aktiviteter.

I løpet av prosjektperioden har det «artige» fått form gjennom flere vinterturer med skiaktiviteter, grottetur, fjellklatring, filosofiske samtaler, ukentlige gruppemøter med felles matlaging, treningsøkter for å bedre den fysiske helsa og for noen båtførerbevis. Forståelsen av hva «artig» kan bety og har betydd for den enkelte, har vært gjenstand for regelmessige diskusjoner i ungdomsgruppa og i deres samvær med fagfolkene.

Vi har argumentert for at fellesskap i forskning så vel som i praktisk arbeid, har gitt ungdommene muligheter til å videreutvikle ferdigheter og kompetanse. Det å *være i lag med* er kjernen i det samarbeidet vi har hatt med disse ungdommene. Å være i lag med fordrer en relasjon som bygger på nærhet og respekt mellom de deltagende aktørene. I fagfolkenes fortellinger blir dette tydelig i det relasjonene endrer seg gjennom å gjøre ting sammen, som å utfordre fysiske og mentale grenser der det er underordnet om du er fagperson eller ungdom. Også forskningsmøtene ga både ungdom og forskere nye erfaringer og ny innsikt gjennom bruk av aktiviteter som forskningsmetodikk. Ungdommene ga uttrykk for at de ble mer klar over egne tanker og meninger gjennom arbeidet med de ulike aktivitetene, og forskerne fikk verdifulle data som i liten grad var styrt av mange forhåndsbestemte spørsmål. Likeverdet trer fram i begge kontekstene, og ungdommene vokser som mennesker når de opplever at de er verdt å være sammen med.

Begrepet profesjonalitet er stort og omfattende. Det gis ulikt innhold, fra tanken om nøytralitet og distanse i relasjon mellom fagfolk og klienter, til holdninger som vektlegger nærhet, evne og vilje hos den profesjonelle til å engasjere seg følelsesmessig i den andre. Fra våre ståsteder, i praktisk sosialt arbeid og i forskningsarbeid, har vi aktivt valgt å framstå som «menneskelig profesjonell» for å låne Strømfors ord (2006). I jakten på virksomme arbeidsmåter i møter med ungdommer i marginaliserte livssituasjoner har vi tatt i bruk lek og aktiviteter for å bygge relasjon og for å arbeide mot en ny kurs for alle involverte.

ENGLISH SUMMARY

The article shows how use of various activities in practical social work and research can create closeness and fellowship between professionals and a group of vulnerable young people. Closeness arises when we, in our different roles dare to become visible, put ourselves at risk, and let go of some of the control built into the professional role. In search of effective ways of working together with vulnerable young people, being together with is the core of the collaboration we have developed in company with these young people. The article highlights some of the opportunities which are connected to being «human professional». Simultaneously we reflect on challenges this close company can bring about for the professionals. The article is written by researchers and practitioners together.

LITTERATUR

Askheim, Ole Petter og Bengt

Starrin (2008) Deltagerbasert forskning – forskningsstrategi for sosialarbeiderutdanningene. *Fontene Forskning nr. 1*, 2008, side 18-25

Bateson, Gregory (2000) *Steps to an ecology of Mind*. Chicago: University of Chicago Press

Bjørkvold, Jan Roar, Aslak Aarhus og Ole Bernt Frøshaug (2007) *Når øyeblikket synger: om det musiske menneske, med Afrika som speil*. Oslo: Produsent Visions A/S

Bjørkvold, Jan Roar (1998) *Skilpaddens sang*. Oslo: Freidig forlag

Bjørkvold, Jon-Roar (2007) *Det musiske menneske*. Oslo: Freidig forlag

Børresen, Beate og Bo Malmhøster (2006) *Tenke sammen: å arbeide med filosofi*. Oslo: Aschehoug

Dahlgren, Lars og Bengt Starrin (2004) *Emosjoner, vardagsliv & samhølle*. Lund: Liber AB

Denzin, Norman K. og Yvonna S. Lincoln (red) 2003 *The Landscape of Qualitative Research. Theories and Issues*. Thousand Oaks, London, New Delhi Sage Publications, 2. utgave

Dønnestad, Marit og Eva Sanner

(2001) *Kreativ: 40 metoder: kommunikasjonsøvelser for å la ulike grupper barn & unge medvirke*. Oslo: Redd Barnas rettighetscenter

Eliasson, Rosmari (1987) *Forskningsetik och perspektivval*. Lund: Studentlitteratur

Follesø, Reidun (2007) «Ungdom i barnevernet – offer eller ressurs?» I Askheim, Ole Petter og Bengt Starrin (red) *Empowerment i teori og praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag, side 128-138

FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989

Furuholmen, Dag og Arne Schanche Andresen (2003) *Fellesskapet som metode. Miljøterapi og evaluering i behandling av stoffmisbrukere*. Oslo: Cappelen

Hauger, Bjørn, Thomas Gjedde Højland og Henrik Kongsbak (2008) *Organisasjoner som begeistrer*. Oslo: Kommuneforlaget AS

Holm, Ulla (2001) *Empati – att förstå andra människors känslor*. Stockholm: Natur och Kultur, 2. utgave

Høstmælingen, Njål, Elin Kjørholt og Kirsten Sandberg (red) (2008) *Barnekonvensjonen – Barns rettigheter*

i Norge. Oslo: Universitetsforlaget
James, Allison og Allan Prout (1997) «A new paradigm for the Sociology of Childhood. Provenance, Promise and Problems» I James, Allison og Allan Prout (ed) *Constructing and Reconstructing Childhood*. London: RoutledgeFalmer, side 7-33

Jenks, Chris (1996) «Constituting Childhood.» I Jenks, Chris (ed) *Childhood*. London: Routledge

Kinge, Emilie (2006) *Barnesamtaler*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
Lov om barneverntjenester, 17. juli 1992

Løgstrup, Knud (1975) *Den etiske fordring*. København: Gyldendal

Nerdrum, Per (1992) Hva er empati? *Nordisk sosialt arbeid*, nr. 4, 1992, side 3-14

Nordstoga, Sigrid (2009) «Å skrive artikkel i lag: Om arbeidsfordeling i utskrivning av artikkel ved avslutta prosjekt». I Johnsen, Hans Chr. Garmann, Anne Halvorsen og Pål Repstad (red) (2009) *Å forske blant sine egne. Universitet og region – nærhet og uavhengighet*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, side 132-146

Næss, Arne og Per Ingvar Haukeland (2005) *Livsfilosofi: et*

personlig bidrag om følelser og fornuft.
Oslo: Universitetsforlaget

Røkenes, Odd Harald og Per-Halvard Hanssen (2006) *Bære eller bryte: kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Bergen: Fagbokforlaget, 2. utgave

Sagatun, Solveig (2009) «Aksjonsforskning som arbeidsmåte i prosjektarbeid». I Johnsen, Hans Chr. Garmann, Anne Halvorsen og Pål Repstad (red) (2009) *Å forske blant sine egne. Universitet og region – nærhet og uavhengighet*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, side 148-163

Schiebby Løvlie, Anne Lise (2004) *Den gode dialogen. Skolepsykologi nr. 2, 2004*, side 3-14

Seim, Sissel og Tor Slettebø (red) (2007) *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget

Sennett, Richard (2003) *Respekt i en verden av ulighet*. Høbjerg Hovedland

Skau, Greta Marie (2005) *Gode fagfolk vokser. Personlig kompetanse i arbeid med mennesker*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag

Sommer, Dion (2003) *Barndomspsykologi. Udvikling i en forandret verden*. København: Hans Reitzels Forlag

Starrin, Bengt (2007) «Empowerment som forskningsstrategi – eksemplet deltagerbasert forskning.» I

Askheim, Ole Petter og Bengt Starrin (red) *Empowerment i teori og praksis*. Oslo: Gyldendal Akademiske Forlag, side 154-163

Staubæs, Dorte (2001) «Engangskamera – et dialogisk metoderedskab eller et teknologisk fix?» I Christrup, Henriette, Arne Thing Mortensen og Christina Hee Pedersen (red) *At begribe og bevæge kommunikationsprosesser – om metoder i forskningspraksis*. Papir om faglig formidling nr. 51. Kommunikation, Roskilde Universitetscenter, side 42-64

Strømfors, Gus (2006) «Oppsøkere som profesjonelle personligheter». I Erdal, Børge (red) *Ute – inne: oppsøkende sosialt arbeid med ungdom*, Oslo: Gyldendal Akademiske Forlag, side 169-191

Tjelflat, Toril og Gro Ulstein (2008) Kan rutiner og regler hindre barn og unges medvirkning i barneverninstitusjon? *Tidsskrift Norges Barnevern* nr. 1, 2008, side 21-31

Uggerhøj, Lars (1996) «Profesjonelle personligheter». I Sandbæk, Mona og Gunnar Tveiten (red) *Sammen med familien: arbeid i partnerskap med barn og familier*. Oslo: Kommuneforlaget, side 249-269

Whyte, William Foote (ed) (1991) *Participatory Action Research*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications

NOTER

¹⁾ For en nærmere beskrivelse av prosjektet se www.ungdomisvevet.no

²⁾ For en nærmere beskrivelse av *Ny Kurs*, se <http://www.fylkesmannen.no/fagom.aspx?m=33202&amid=2417121>

GI DIN HJERTESAK SOM JULEGAVE DU OGSÅ!

På symbolskegaver.no kan du høre mer om hjertesaken til Ane Dahl Torp. Her kan du også finne din egen hjertesak og kjøpe den som julegave.

www.symbolskegaver.no

Norsk Folkehjelp